

DR. KENÉZ-KURLÁNDER EDE

SZEMLÉJE

SZOMBAT

Fascizmus és demokrácia a közgyűlésen

Szentmiklósi József: Van-e zsidó-
kérdés? — Leon Blum bukása —
Scherman Ráfáel és a Chevra —
A circumcisio a zsidóság vérszer-
ződése Elohim-mel. — Az Imit, a
Mikéfe, a Muzeum közgyűlése. —
Olvasom . . . ! Nem olvasom . . . !

X. évfolyam 13—14. sz.

1937. július 5

A címlap Berény Róbert rajza.

A Mikéfe közgyűlése

A Mikéfe Hermina-úti új otthonában, a kertésznövendékek által teremtetett virágompában, a zsidó társadalom színejavának részvételével tartotta meg június 24-én 95. rendes közgyűlését. Dr. Stein Emil elnök klasszikusan szép megnyitó beszédét a kegyelettel vezette be és bensőséggel hódolt a mult évben elhunyt dr. Kohner Adolf, dr. Rusznyák Samu, Breitner L. Zsigmondné Davidsohn Horace és Stern Samuné emlékének, majd az elhunyt nagy elnökasszony: Klein Gyuláné érdemeit méltatta és arcképeinek leleplezése után emlékalapítvány létesítését indítványozta. Ezután vázolta az egyesület nagy feladatait, a majdnem évszázados intézménynek folyó évben való mérföldköves haladását, emellett a mindennapi létért való küzdelmet. A nagy tetszéssel fogadott beszéd után Kertész Ödön egyesületi igazgató ismertette az évi jelentést és a mérleget, kiemelve a szak- és kulturális bizottságok és ezek élén álló lelkes férfiak és nők nagyszerű munkáját. A felmentvény megadása és a jövő évi költségvetés elfogadása után dr. Hevesi Simon vezető főrabbi köszöntötte lelkes szavakkal dr. Stein Emil elnököt, majd dr. Naményi Ernő üdvözölte az elnököt az új otthonba való beköltözés alkalmából és átnyújtotta úgy az egyesületnek, mint Kertész Ödön igazgatónak az Országos Iparegyesület elismerő cklevelét. A mindvégig lelkes hangulatban lefolyt közgyűlést dr. Stein Emil buzdító szavakkal zárta be, amely után a közönség megtekintette az új otthon helyiségeit. A kor követelményeinek minden tekintetben megfelelő tanoncotthon és templom berendezésében nagy érdemeket szereztek: Komját Ernő, egyesületi alelnök, Gálosi József, az ipari végrehajtó bizottság elnöke és Szántó Jenő előljáró.

Meghívó

A Budakeszii Izr. Imaegyesület Elöljárósága a Budakeszii Izr. Imaegyesület templomhelyiségében (Kossuth Lajos u. 22) 1937 július 18-án délelőtt 11 órára az alapszabályok 22. §-a értelmében rendes közgyűlést hív egybe, amelyre a következő feltételeknek megfelelő s e feltételeket a helyszínen igazolni képes tagokat ezennel meghívja:

1. A Budakeszin állandóan letelepült és állandó lakással bíró izraelitákat, 2. Azokat az izraelitákat, akiket hivatásuk a Budakeszin való állandó tartózkodáshoz köt, ha rendes lakóhelyük máshol volna is. 3. Az izraelita vallásu budakeszii ingatlantulajdosokat, ha az évnek egy részében a községben laknak és végül: 4. azokat az izraelitákat, akik Budakeszi községben már legalább két év óta egyfolytában nyaraltak és a folyó 1937. évi nyaralási idényre lakást vettek ki és azt a községi előljáróságnál bejelentették.

Más a közgyűlésen nem vehet részt.

A közgyűlésen résztvenni kívánó, a fenti négy kategóriába sorolt tagok kétség esetén a fentebb körülírt kellékeket hiteltérdenlően igazolni tartoznak az előljáróság tagjai előtt, akik a közgyűlés napján reggel 10 órától a közgyűlés helyiségében fognak tartózkodni.

Tárgysorozat:

1. Az előljáróság által előterjesztett költségvetés az 1937 évi szezonra és annak fedezésére javasolt módok iránti megállapodás. 2. A pénzügyi előljáró számadásának háromtagu bizottság által való megvizsgálása és a felmentvény megadása; 3. Esetleges indítványok megtétele. Az indítványok a közgyűlést megelőzően 8 nappal a jegyzőnek írásban bejelentendők.

Budakeszi, 1937. július 1.

A Budakeszii Izraelita Imaegyesület Elöljárósága.

Dr. Gosztonyi Vilmos elnök
Dr. Erdély Béla főtitkár

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

Fasizmus és demokrácia a közgyűlésen

A Pesti Izr. Hitközség ezidei közgyűlése bővelkedett figyelemre méltó és tanulságos mozzanatokban. Bizonyos fokú izgalom uralkodott, végig az egész gyűlésen. Ugylátszik, hogy a jelenlévők egy nagy része nem hiva a parlamentárizmusnak és inkább szeretik az olyan tárgyalást, ahol nem sokat beszélnek. Pedig tudvalévő, hogy a sok ide-oda beszédet jelző „kolecolás” tulajdonképpen a hitközséget jelentő „kohl” szóból származik, tehát azt jelenti: hitközségi beszélgetés. Némelyek kolportáltak ezen a gyűlésen Vázsonyi Vilmos egyik mondását: „A zsidóság nem demokrácia, hanem theokrácia. (nem a nép, hanem Isten uralma). Igaz-e, vagy nem ez a kijelentés, azt nem tudom, de az bizonyos, hogy a kabalában jártasok nem fogják ezt a distinkciót elfogadni, mert nem lehet a népet Istennel szembeállítani, a Kabala tanítása szerint. (Jiszroél i kudso b'rich hü chad)

Mert mind a kettő szintézisben van egymással. De nem szabad elfelejteni, hogy a mai zsidó közületekben sokszor nem a Theosz, (Isten) hanem az Atheosz (az istentelenség) uralkodik és így tehát legföljebb a „demokráciát” az „atheokrációval” lehetne szembeállítani.

Fasiszta, vagy demokrata irányzat jegyében folyt-e a közgyűlés, azt nem lehet eldönteni. De az megállapítható, hogy mindkét irányban feltétlen elismerést és bámulatot érdemlő teljesítmény volt az, amit Stern Samu, az elnök produkált. Oly tárgyilagosan, oly nyugodtan vezeti a gyűlést, mint az angol parlament speakerje, de a vita befejezése után a nyugodt elnök hadakozó debatter lesz: szúr, vág, simogat, elismer, gúnyolódik, igazat ad. Ez olyan, mintha a mi parlamenti életünkben a képviselőtestület elnöke az ülés végén harcos kombattánsá változnék. Erős lélekfegyelmettségére vall

Gyakran idézik Emersonnak egy megállapítását: Némely intézmény egy-egy embernek árnyéka. Ilyen értelemben azt lehet megállapítani, hogy a mai közgyűlés Stern Samu elnök egyéniségének emanációja, éppen ezért a demokratáknak nem kellene veszedniök a fasisztákkal. Tanuljanak az elnöktől, ki nagy a tanácskozásokban, de nagy a harcok vezetésében és aki a két mozzanatot pompásan egyesíti.

A pesti izr. hitközség képviselőtestülete vasárnap délelőtt 1/210 órakor tartotta Stern Samu m. kir. udvari tanácsos elnök elnökletével a hitközség székházának nagytermében évi rendes közgyűlést, amelyen a képviselőtestületi tagok csaknem teljes számban jelentek meg. Stern Samu elnök mindenekelőtt kegyelettel parentálta el a magyar közéletnek, továbbá a hitközségnek és a felekezetnek a legutóbbi közgyűlés óta elhalálozott kiválóságait: báró Wlassics Gyula kultuszminisztert, báró Kohner Adolf Országos Irodai elnököt, széphelyi dr. Frankl Imre községkerületi bírósági elnököt, Klein Miksa előljáróhelyettest, dr. Gold Simon és Magyar-Mannheimer Gusztáv képviselőtestületi dísztagokat, Pajor Vilmos választmányi tagot, Klein Vilmos és Salverdy Félix képviselőtestületi tagokat, Pálmai Lajos közjegyzőt, a szegedi ellenforradalmi kormány volt igazságügyminiszterét, dr. Fazekas István siketnéma-intézeti orvost, Rosenfeld Izsó vakok-tanintézeti zenetanárt és Csajági Béla árvaházi igazgatót, majd mély köszönetet mondott a hitközség tagjainak a felesége elhunytá alkalmából megnyilatkozott kegyeletért. A közgyűlés lelkes tapsai között emlékezett meg azután dr. Fischer Gyula főrabbi ötvenéves papi jubileumáról, az Országos Izraelita Tanítóegyesület fennállásának hetvenedik évfordulójáról és néhai Stiller Bertalan professzor centennáriusáról, bejelentve, hogy Stiller Bertalan emlékére a hitközség ösztöndíjat is alapított. Meleg szavakkal emlékezett meg ezután

Frey Kálmán előljáró születésének hetvenötödik évfordulójáról, dr. Fábán Béla tizenötéves képviselő-jubileumáról, Fejér Gyula képviselőtestületi tag nyolcvanötödik, toronyi Fellner Sándor építész és Guttmann Mór képviselőtestületi tag hetvenötödik, Vidor Emil építész hetvenedik születésnapjáról, majd üdvözölte Goldfinger Gábor választmányi tagot kereskedelmi főtanácsossá, Róna Manó képviselőtestületi tagot kormányfőtanácsossá történt kinevezése és a „Szombat“ című felekezeti lapot, valamint szerkesztőjét: dr. Kenéz-Kurländer Edét a lap tizéves jubileuma alkalmából. Végül köszöntötte Dinner A. Emil és Mezőfi Vilmos új előljáróhelyetteseket, dr. Török Lajos professzort, mint a kórházi bizottság új elnökét, dr. Kerekes Ödönt, mint e bizottság új alelnökét, Havas Miksánét és Landesmann Lászlónét, mint új nőegyesületi elnöknőket, a MINOSz-t pedig fennállásának tizenötödik évfordulója alkalmából. Markáns szavakkal válaszolt ezután a magyarországi izraelita hitfelekezet helyzetét, rámutatva a szomorú gazdasági és társadalmi jelenségekre, amelyek a hazai zsidóság boldogulását megnehezítik. Behatóan ismertette az ifjúság problémáját és a hitközségnek az ifjúság megszervezésére irányuló akcióját, bejelentve e célra megfelelő kultúrtermek építését és a gyakorlati kiképzésre irányuló szaktanfolyamok létesítését. A továbbiakban jelentést tett a hitközség kórházainak fejlesztésére és hővítésére tervbevelt építkezésekről, végül részleteiben ismertette a hitközség zárószámadásait, köszönetet mondva az előljárósnak, választmányának, képviselőtestületnek és Eppler Sándor főtitkárnak az élén a tisztviselőkarnak tetters munkálkodásáért. Meleg szavakkal emlékezett meg Stern Samu elnök arról a sajtóról, amely a polgári jogok igazsága mellé állva, bátor tollal vívja meg nap-nap után harcait a szélsőséges áramlatokkal szemben, a hitfelekezetet is a jogtalan és igaztalan támadások ellen. Végül áldoztosságra, gerincességre és hazafias szellemtől, valamint vallásos érzéstől áthatott összhangzatos együttműködésre hívta fel a felekezet tagjait a jobb jövő kiküzdése érdekében. Az elnöki előterjesztő

sekhez, valamint a napirend egyes pontjaihoz dr. Boda Ernő, dr. Kahán Niszon, dr. Izsák Ede, dr. Simonyi Simon, dr. Friedmann Ignác, dr. Bródy Ernő, dr. Vázsonyi János, dr. Richtmann Mózes, ifj. dr. Miklós Gyula és dr. Gál Jenő képviselőtestületi tagok szólottak hozzá, a fe'szóalásokra pedig az előjáróság részéről Nagy Andor, Vértés Emil és dr. Rosenák Miksa előjárók, végül Stern Samu elnök adott beható választ.

A közgyűlés ezután Eppler Sándor főtitkár előterjesztései alapján elfogadta a hit-

község zárszámadásait, valamint a napirend egyéb tárgyait, köztük a kórházak bővítésére és ezzel kapcsolatosan egy új pavillon létesítésére szóló előterjesztést, majd dr. Spitzer József képviselőtestületi tag indítványára új választmányi tagokul egyhangulag Berényi Márkus, dr. Blauner Mór, dr. Elek Hugó, Schwartz Adolf és ifj. Weisz Gyula képviselőtestületi tagokat választották meg.

A tartalmas és színvonalas közgyűlés délután 1/3 órakor ért véget.

Ibn Nagdela utódja

Amikor Leon Blum nevét miniszterelnökként emlegették, felkereste a párisi főrabbi, hogy ne vállalja a nagy pozíciót a zsidóság érdekében, mert működése sikeretelenségét a zsidóság számlájára fogják írni, mert akármit fog tenni, alkalmat és ürügyet fog adni ellenségeinek, hogy felhánytorgassák zsidóságát és ezzel izgassák az embereket. Egy évi működés után leköszönt. Megtarthatta volna ugyan formailag méltóságát, de erkölcsi önértékből leköszönt, mert nem tudta keresztülvinni szociális elgondolásait.

Leköszönésekor nem hallatszott sehol egy disszonáns hang sem. Ellenfelei nem ülnek győzelmi tort felette, sőt mintha szájuk széle keserű lenne. Nem tetszik nekik, hogy ilyen szépen ment el. Szépen, fölényesen, igazsága tudatában.

Egy évi országlásával megmutatta, hogy Beaconsfield angol, Cremieux francia, Rathenau német, Luzatti olasz miniszterek méltó utódja. A gettó szülöttje bizonyította, hogy úgy elsajátította a kormányzás művészetét, olyan nagy mértékben, mint azok, akiknek ősei ezer évvel ezelőtt nem ószeresek vagy talmudtudósok, ha-

nem zsoldosok, vagy rablólovagok voltak. Miniszterelnöke alatt néha célzást tettek zsidó voltára, de csakis bátortalanul és mellékesen. Ő lefegyverezte mindazt az insinuációt azzal, hogy sohasem tagadta, sem származását, sem vallását. Pedig hogy egy zsidó miniszternek ebben a tekintetben óvatosan kell eljárni, mutatja az a legendaszerű anekdóta, amelyet az arab krónikairók megőriztek Samuel Ibn Nagdela miniszterről, aki 1020. körül vezette a granadai királyság ügyeit. Amikor királyával végigment a Granada uccáján odalépett hozzá egy költő, aki gyalázó verset írt ellene. (A mai viszonyok mellett ez azt jelentené, egy hírlapíró leleplező pamfletet adott ki ellene.) A király erre rendkívül mód megharagudott és elrendelte, hogy vágják ki a gyalázkodónak nyelvét. Pár hét múlva ugyanaz a szituáció: a király megy Nagdélával, elébe jön a mi költőnk, de dicsőítő himnuszt zeng a miniszterelnökről. (Mai nyelven szólva: revízió alá vette álláspontját.) A király csodálkozik: „Hiszen ennek kivágattam a nyelvét, amire a zsidó miniszter mosolyogva felelt: „Ugyis van; megváltozott a nyelve, arany nyelvet té-

tettem be a szájába. (A mai nyelven szólva: egy kis pausálé, szubvenció megteszi a hatását.) Ezzel szemben meg kell állapítani, hogy Nagdela későbbi utóda, Léon Blum nem szorult rá ilyen eszközökre. Ő megvesztegette az embereket cselekedeteivel. Miniszterelnökségét skepticizmussal fogadó párisi főrabbi pedig valószínűleg elme-
het hozzá és megállapíthatja, hogy egy évi miniszterelnöksége anélkül, hogy akarta volna, és talán azért, mert nem akarta „kidus hasem” becsületet hozott a zsidó népre. A magyar jobboldali lapok dicséretreméltó tartózkodással irnak a bukott miniszterelnökről. Joggal. Mert attól lehet félni, hogy visszajön, mint — a francia köztársaság elnöke.

A „SZOMBAT” JUBILÁRIS DISZALBUMA SZEPTEMBER 1- ÉN KERÜL FORGALOMBA.

Örömmel jelentjük előfizetőinknek és olvasóinknak, hogy a Szombat jubiláris díszalbumának anyaga végre együtt van! A világ legtávolabbi részeiből — hogy egyebet ne említsünk Délafrikából — megérkeztek díszalbumunk számára a közlemények, a jubileumi bizottság már rendezte is az anyagot, most már csupán a technikai kivitel van hátra. Az album gondos kiállítása minóciózus munkát követel, ezért kerül ki a sajtóból belső tartalom és külső kiállítás tekintetében szenzációsnak ígérkező albumunk, csupán szeptember elsején.

MEGALAKULT A 12. IFJUSÁGI CSOPORT IS. Az elmúlt héten megalakult a pesti izr. hitközség tizenegyedik és tizenkettedik ifjusági csoportja: a Zuglói és Teréz-városi ifjusági csoport. — Junius 15-én tartotta alakuló ülését a Zuglói ifjusági csoport dr. Barna Károly kulturális előljáró elnökletével, aki elnöki megnyitó beszédében kegyetetes

szavakkal emlékezett meg arról, hogy éppen e napon kísérték utolsó útjára, az ifjusági csoportok képviselőinek jelenlétében, Weisz Pált, a zuglói ifjusági csoportnak első szervező elnökét és az ifjusági csoportok központjának volt vezetőjét. Az állva végighallgatott szavak után Fodor Imre ismertette a csoport eddigi szervezkedési munkálatait, majd dr. Lányi György rabbi előterjesztésére egyhangulag megválasztották a Zuglói ifjusági csoport új vezetőségét, amelyet Mezőfi Vilmos, a Bosnyák-téri templomkörzet elnöke üdvözölt izzó, hazafias érzéstől áthatott, lelkes szavakkal. Elnök lett: Domonyi István, elnökhelyettes: Haasz Lajos, alelnökök: Guttman Márton, Fodor Imre, Mehler Erzsébet, titkár: Klein György. 17-én alakult meg a pesti izr. hitközség Erzsébet városi ifjusági csoportja és ezzel alapszabályszerűen is megkezdte működését a hitközségnek mind a két csoportja. Az alakuló ülésen dr. Barna Károly kulturális előljáró elnöklet és a hitközség képviselőjében jelen volt Eppler Sándor főtitkár is. László Andor jelentése után dr. Márton Benő rabbi előterjesztésére egyhangulag megválasztották az új titkárt, mely a következőképen alakult: elnök: László Andor elnökhelyettes: dr. Berend István, alelnökök: Krausz István és Vándor Tibor, titkár: Maros László.

GUTHY GYÖRGY JUBILÁL. Guthy György néhai Guthy Somának a fia, most ünnepli 15 éves újságírói és 10 éves szerkesztői jubileumát, mely alkalommal lapja, a „Hirdetési Ujság” jubileumi számot ad ki. A jubileumi szám: Babits Mihály, Fedák Sári, Farkas Imre; Guthy Soma, Heltai Jenő, Herczeg Ferenc, Hunyadi Sándor, Klarinthy Frigyes; Molnár Ferenc, Nádas Sándor, Szász Zoltán, Szép Ernő, Törzs Jenő; Vadnai László, azonkívül Guthy György különböző íráscikkeit közli.

ÚJ POLGÁRI eljárás jogi döntvény tár jelent meg dr. Sárffy Andor kuriai bíró szerkesztésében, amely felöleli az utolsó 3 év bírói döntéseit. A munka nagy szakavatottsággal feldolgozta dr. Boda Gyula ügyvéd szerkesztésében a Jogi Hirlapban megjelent határozatokat, a Hatásköri Biróság joggyakorlatát; a végrehajtási eljárás joganyag feldolgozásnak figyelemmel volt a kir. Kuria és ítélőtáblai határozatokon kívül a kir. törvényszékek gyakorlatára is. A munka a Jogi Hirlap szerkesztőségénél kapható (Budapest, Lipót krt. 15.).

Van-e zsidó-kérdés?

Hányjunk hát borsót a falra! (III. közlemény)

Van, ha akarjátok; van — ha már olyanok is vallják, akikről nehéz volt föltételezni, hogy valaha is egy véleményen lesznek — ijedtükbe, vagy taktikából az eltökéltséggel és a rövidlátással.

Van, van és beszéljünk őszintén, nyíltan a kérdéses kérdéstről . . . Van, mint van — hogy ne kalandozzak el messzire az örmény, a mexikói, a marokkói kérdéshez — van például kisebbségi kérdés is . . . Viszont sose hallottam többségi kérdéstről, mert ugye föltevésnek is abszurd, hogy a többség számára valami problematikus legyen. A többségnek hatalma van, birtokon belül van — mindene van, csak éppen „kérdése“ nincs. Kinek a szíve joga hát, hogy a kisebbségi kérdést firtassa, napirenden tartsa: a többségé, vagy a kisebbségé?! Félszázada ma holnap, hogy nyitott szemmel az Életet figyelem — nem tudok rá példát, hogy a többség izgúlt volna a kisebbség helyett és a többség témája lett volna a kisebbségi kérdés. Kérdése, panasza — jogos, vagy túlzoti: egyremegy, mert nem ez a témánk — csak a kisebbségnek volt és a kisebbség sajtója, vagy képviselete volt az, amely a kérdés emberséges megoldását sürgette.

Ugy áll tehát a bál — módjával tisztelt antiszemitizmus, hogy ha van zsidó kérdés — ez a kérdés a zsidók szomorúsága kizárólag, nem a kigyelmedeké. Nemcsak kézzelfogható igazság szól az érvelésem mellett, de az a magyar nyelvérzésem is, amely csalhatatlan, mert Klein Ármin, Endrődi Sándor, Névy László talentuma edzették Aki magyarul és magyarán tud és kisebbségi kérdéstről hall beszélni, rögtön tudja, hogy kisebbségi panaszról van szó és minthogy a nyelvérzék ugyanaz a finom szerszám akkor is, ha zsidókérdéstről beszélnek — vigyázat jó urak — nehogy félreértés legyen és bárki is afélet gondoljon, ha zsidókérdéstről esik szó, hogy a magyar zsidóságnak talán nem is bazzalyikkommal van megvetve a nyoszolyája . . .

Ha van zsidókérdés: ez a zsidóság bel-

ügye! Beszélnek róla, vagy meglapulnak — nem tartozik senkire, csak rájuk. A tisztelt túloldal maradjon szépen a kitaposott úton a „Rass und Hass“ teóriánál és tanulja meg a magyar nyelv szelleme értelmében, hogy a „zsidókérdés“ a zsidók dolga; a kisebbség jajszava a kisebbségi kérdés és az örmények keserve az örmény kérdés.

Megszokott mese, hogy a zsidóság túlságosan érzékeny, hogy ha Tokajban antiszemitá pojon csattan, New-Yorkban esnek a magyar kötvények . . . Érzékeny-e valaki, vagy nem — adottság, ami ellen nehéz harcolni — hibának egyik se hiba, de általánosságban szólva, valóban mértéktartó ez az érzékenység! És muló viharok, ha meg is tépázták a magyar zsidót, a kommunizmus vandalizmusát követő időkig se oka, se joga nem volt arra, hogy gravamenekkel álljon elő.

Beszéljünk őszintén,

beszéljük ki magunkat egyszer úgy Isten igazában, hátha megszáll bennünket mindnyájunkat az Értelem és közelebb jutunk egymáshoz . . . Miért érzékenykedett volna a zsidó?! hogy a keresztény magyar társadalom nem becézte és nem borúlt a nyakába; te vagy a legény Kohn Dolfi pajtás?! Hát a katolikus és református keresztény színmagyarság talán egymás nyakába borulva komázott valaha is?

Az és falum — áldja meg az Isten mind a két kezével! — több tanulsággal eresztett el engem, mintha Oxfordba küldött volna az Édesapám. Ezt az „érzékenykedési“ kérdést is a falum intézte el számomra egy egész életre . . .

Az én falumat a Vasút-ucca vágja ketté pontosan, nyilegyenesen a stációtól a faluházáig. Balra a Vasút-uccától le az Alvéig minden házban katolikus ember lakik; jobbra a Felvégen református minden portá. A birtokmegosztás így fest: túl a vasúti sineken református tulajdon minden tanya, túl a falun le a Tiszáig katolikus kézen van minden hold föld. Ha eladó egy házhely az

Alvégen, meg nem venné kálomista ember féláron se és minden föld-éhség dacára se akadt soha katolikus vevő református tanryára . . . Így volt és tudtommal így van ma is és minthogy a Felvég fia vagyok, nemcsak a „zikczen”-zakczene“ a gyerekkori élmény, de a „pápista, pápista“ kezdetű éretlen gúnyolódást is annyiszor hallottam, ahányszor a véletlen úgy rendezte, hogy egy — a felekezeti különállást nem kereső vándorembert ott ért hirtelen halál református kvártélyon és jött a káplán, hogy eltemesse.

Megértés, megegyezés csak a bíróválasztás körül volt . . . Református és katolikus gazdák váltották fel egymást a bírói poszton, de bármennyire hasznosan munkálkodott is Jóljárt, Szilágyi, vagy Zántó Szabó uram — ha letellett a méltóság törvény-szabta ideje, összedőlt volna a világ, ha a főszolgabíró újra jelöli — mikor a másik felekezeté a bírótevés jussa.

Történelem, amit idézek és bíráló szó nélkül beszélek, mert az én falum az én falum . . . Ebből az elfogultsági jussból nem engedek!

De ha ilyen példák közepette élt a magyar zsidóság — valóban nem juthatott eszébe érzékenykedni, ha ez az ártatlan különállás véle szemben is meg volt. Volt különállás, de gyűlölet nélkül, mert a magyar paraszttól idegen minden gyűlölködés. Hogy meg lehet vadítani — az más lapra tartozik. . . Az az igaz, hogy a magyar paraszt — ősi jusson, többre tartja magát, mint a zsidót, vagy a miskáros tótot, vagy a fakanalat áruló erdélyi románt — ez mókás enyelgésben meg-megnyilvánult, de gyűlöletté nem fajult soha. Ha Mózsi elakadt a hitvány Muczi lovával a feneketlen őszi sárban, ott volt a Karancsi Imre segedelme jószívvvel; a miskáros tóttal elenyelgett, hogy a kása nem étel, de ott lakhatott nála az ágrúlszakadt ingyen, Isten nevében esztendőszámra; és mókázott a facipő körül a fakanállal házázó románnal, de a fakanál-szükségletét mégis nála szerezte be és akadt számára, ha megéhezett: egy karéj kenyér, egy kis szalonna is. És nem panaszkodhatott a román se!

A falunak csak akkor volt „zsidókérdése“ — ha nem volt zsidaja . . . Ha hiányzott a

bót, ha nem volt, aki megvegye a kinyomott búzát. Egyébként volt a falunak sok mindenféle kérdése, csak éppen zsidókérdése nem volt. Parasztok és paraszti egyszerűségben élő zsidók testvéri közösségben éltek: ott voltunk csillagos szeptemberi éjszakákon kukoricát fosztani Piros Mári néném udvarán — ha meg tarhonyát, lebencset, csigatésztát kellett csinálni a drága Anyám kamarája számára, bizony ott volt viszonzásul a baráti segedelem, a tizedik szomszéd is eljött a zsidó botosék házába segíteni és ment a munkavigan. Ha ünnepe volt a bótnak, ott várta a falu a petróleumos üvegekkel türelmesen a bótajtó előtt a szombati csillagot . . .

De nem is lehetett, hogy másképp legyen! Hiszen ott éltek második-harmadik generáció egymás mellett, évtizedek óta; együtt voltak jóban-rosszban: együtt lagziztak, együtt temettek . . . közös örömmel, közös könnyekkel.

Uj emberek a faluban

1920. táján siklott ki a patriarchális békesség gőzöse . . . Uj emberek kerültek a faluba, sok helyen egyenesen az élre: Erdélyből, a Felvidékről, Délmagyarországból; keserű hangulatú emberek, akik új élet előtt álltak, bizonytalan sorssal — ezeknek már se inge, se gallérja nem volt a falu zsidósága — a régi békesség átmenetileg léket kapott . . . De ez se volt antiszemitizmus, ezek a messziről jöttek a falu keresztény népével szemben is idegenül álltak, hiszen nem kötelezte őket parolára se közös múlt, se ezer közös emlék. Hazát vesztett, mindent vesztett emberek elkülönülése volt ez és ha a talán nem is céltudatos, kártevést szóvá kell tennem — azért van, mert krónikát írok, de megértéssel és megbocsátással szólok róluk, hiszen az én kenyérem is ott maradt az Egyetem-uccában, Kolozsváron . . .

A keresztény magyarság szemszögéből nézve látolva a dolgokat — bár véges eszemmel meg nem értem, hogy a nemzeti szempontokon túl, mi a csudának lenne a szemzőgnek külön-külön eklézsiája is — zsidókérdésről csak Bodóné beszélhet. Fájdalom, sok a baj, de nem segítünk egyiken se, ha Mengyit tesszük felelőssé a magyar sorsért.

Mert ha a Hideg Gözös szapárfalvi gazdasági pozíciójának a megrendítésével minden magyar jajnak, minden magyar bajnak — ergó a Mengyi zsidó ivadékaik szenvedéseinek is vége lenne — versz Uramisten, vagy nem versz érette — már útba lennék Szapárfalvára, megrendíteném Hideg Gözös bűnös nagyhatalmi pozícióját és minden érvelő talentumomat megfeszítve, rábeszelném Mengyit: hagyja ott hűtlenül a keserüsót, a kékitőt, a gatyamadzagot — így parancsolja a Közérdek és éljen egyelőre annak az 52.000 aranykoronának a hét percentes jövedelméből, amit császári szóra mohón és élélményesen — mert több kamatot jelentett, mint a népbanki inter hadikölcsönbe fektetett. Hogy félreértés ne legyen, az 52.000 koronát 45 év alatt kuporgatta össze Hideg Gözös, de nem ő kereste, hanem a gyomra a vöröshagymaszóárékkal.

A lócák bűne

Ki a pozícióból Mengyi! Aztán „jön idő, jön tanács“: ha nagyon unod a semmittevést, vállalhatsz — ha éppen kedved szottyan, valami hivatali elfoglaltságot a megyénél, vagy a földművelésügyi miniszteriumban, Móric nagybátyádnak csak egy szavába kerül . . .

. . . Bodóné lelke Matolcsy Mátyáshoz tessék iskolába járni! Matolcsy Mátyáshoz, aki jó helyen kereste és meg is találta a magyar kálvária stáciáit: „Nincs kihasználva a nemzeti munkaerő; egyenlőtlenül oszlik meg a nemzeti jövedelem.“ A Mengyi felelőssége ugye: ugye szóba se jöhet se az egyik se a másik megállapításnál. A felelősség azoké, akik nem vették észre a magyar falut; akik nem látták meg, hogy ha 80—100 munkanappal telnek az esztendők, akkor meg nem állíthatja a pusztulást se a hordóból lett katedra, se az irva hazudás.

Évtizedek óta haragba vagyok a lócákkal, amelyek ott bűnöznek a falum házai előtt. Nem vagyok piromanikus, de ezennel csendőrkézre adom magamat: régi álmom, hogy milyen bölcs dolog lenne felgyújtani ezeket az ártalmatlannak látszó lócákat. Mert ott a hiba, ott a bűn a lócák körül! Nyolc-tíz holdas kisgazdák között nőttem fel, zúztam a földet az apám is, szűz rögöt nemestett a tennivágyása: Tisza járta a rétet,

tanított az ekéje kalászt hajtani — ismerem hát a falum élejét, mint a tenyeremet és tudom, hogy 8—10 holddal 60—80 munkanapja van az esztendőnek, a többi hétköznap Szent Heverdel napja. Ott ül a falu a lócán lelketölő semmittevéssel — én már a második generációt süvegelem és nem volt s nincs senki, aki felgyújtsa a lócát és megoldja a nemzetmentő problémát, az én lelkelem kérdését, mindnyájunk kérdését, a „magyar kérdést“: hogy lehetne hasznossá tenni ezt a tenger munkaerőt?!

Munkakapacitás, energia-kalória: Mengyi nem ismerte ezeket a fogalmakat, ha mégis volt talán sikere, ha ragasztott a semmihez valamit — az magyarázza, hogy annyi munkanapja volt, amennyit a lüach, a kalendáriuma szabadon hagyott. És ha kevés volt a hétköznap az étvágyához, a gyerekek számára hoz megfiadzottak az energia-kalóriák, a 365 napból 730 nap lett a — bótban Régi néni árulta az élesztőt, meg az édes gyökeret, Hideg Gözös meg hétszámra a piacokat batyuzta.

Azt mondtam: beszéljünk őszintén. Őszinteségi rohamomban — ha kiátkoz is az eklézsia érte, ime kifecsegetem: hogyan csalt Mengyi a munkakapacitás és az energia-karria körül?!

Lelkem szép Bodóné: Nyugodjék meg, nincs a maga számára zsidókérdés! Ha van, a Hideg Gözös számára van, az meg majd elkinlódik vele ezentul, hiszen 6000 esztendő már a kinlódási praxisa. Mengyi kinlólória körül!

Üzenet a komámnak

De tanunak hívlak a falumból drága Egykomám, Kocsis János, téged is: tudsz-e te valamit arról koleráról, amit zsidókérdésnek mondanak? Mert ha tudnál róla, Jancsi, ugye akkor nem sirtál volna örömdben egy dézsára valót, mikor egy sekete éjszakán Nándorfehérvár körül masírozott az armádia, te káromkodva vergődteél a két eráris trénlóval és egy szemközti menetelő csapattevből, a amelyet te a vaksetében nem láthattál, csak az ütemes mars muzsikáját hallottad, felrugva a rangparancsolta irtó távolságot, a szurtos éjszaka árvaságában rádborult frájter Kocsis János vad csó

kos örömmel, mert rádismert a káromkodásodról a — főhadnagy öcsém.

Ezer éve folyik a nagy pör, százezrek háznak rajta, 16,140,000 zsidó lelke sir; vérzik bele. Gyere föl János a filléressel, próbáljuk befejezni a boszorkánypört! A te becsületes tanuságtételed talán megérteti a letketlen vádolókkal és az igazságot osztó bírákkal, hogy csak egyetemes, mindnyájunkat érintő magyar kérdések vannak. Molcsányi Gyula is jön az alvégről, még löcsöt is akar hozni, mert hátha a szép szó nem használ

Mengyinek szólj be János: ne okvetelenkedjen, ne jöjjön, mert elvesztjük a pört. Hirtelen mérgű ember, most különösen dühös a kamilla miatt, meg azért is, mert Manónak hiába adtak jeles érettségi bizonyítványt a derék piaristák, — nem vették föl az ősszel az egyetemre. Jobb hát, ha otthon marad, mert „megbizhatatlan elem“. És ha a méltóságos elnök ur Mengyitől tudakolja, hogy van-e zsidókérdés, képes azt felelni az ebadta:

— Van nebbich, van . . .

Szentmiklósi József.

Az egynapos lepke

(A midras költészetéből.)

Május havában, reggel három tájba,
Derűs hajnalban, akkor jött világra,
Gyermekidő — az ifjuság — s érett kor:

Két teljes órán élte átál akkor,
S hogy röpülésre tárta széjjel szárnyát,
Megtalálta és megismerte párját,

Ez délelőtt tiz óráig tartott,
Ugy szedte gyorsan a szerelmi sarcot,
Fölperzselődött szive mohó vágya,

Tüzzre hevíté forró napnak lángja,
Cikázva szállt a kertben, erdőn, réten.
Délután egy lett ez időre éppen,

Ez idő alatt csókja ezer létet,
Életre hívott sok egynapos éltet;
Két órakor telve bölcsességgel,
Jó tanácsot osztott szerte-széjjel.

Testvéreinek, akik csak kilencre
Születtek meg a bűnös, bájos földre,

Nagy méltóság, sok tisztelet lőn bére,
Öt órára lett szép öregsége,
És ezután fáradtan hanyatlott,

Megvívta már ezt a földi harcot,
Gyöngye lett a nagy vénségtől lassan,
Hét óra lett oly gyorsan, halkan,

Lehullott a fa ágáról holtan,
Ott feküdt az avas virág-lombban,

S e nap alatt annyit látott éppen:
Amennyit mi látunk hetven évben.

KISS ARNOLD.

AZ ORTH. IZR. HITKÖZSÉG EGYESÜLETE szivám 28-án tartotta a közgyűlését Nyirtason, dr. Stein Artur elnöklete alatt. A szép számban megjelent hitközségi tisztviselőknél kívül részt vettek a közgyűlésen a nyirtasi, demecseri, és tiszaszalkai főrabbi, dr. Weisz, a ruszinszói orth. központi titkára, és számosan a környékbéli hitközségek vezetői és tagjai közül. A közgyűlésen felszólaltak a nyirtasi főrabbi, dr. Weisz titkár, Hercz Alter, a nyirbátori orth. hitközség alelnöke és a tisztviselők közül is többen. A közgyűlés köszönetet szavazott dr. Vázsonyi Jánosnak az orth. izr. hitk. tisztviselők jogviszonyainak és nyugdíj ügyének rendezése érdekében a parlamentben tartott beszédjéért. A közgyűlés kimondotta, hogy mielőbb további lépéseket tenne ismét a központi irodához fordul a nyugdíjintézet azonnal működéséért.

IFJUSÁGI TANULMÁNYI KIRANDULÁS! 10 felejtethetel nap Olaszországban! (Velence, Firenze, Róma, stb.) Julius 15—26-ig. A tanulmányutat befejezi: Tengeriutazás a 24.000 tonnás Vulcania oceánjárón! Páratlan kedvezmények! Kitűnően összeállított program. Szakszerű vezetés! Rendezi: a Pesti Izr. Hitközség ifjusági csoportjainak központja. Felvilágosítás és prospektus: VII. Sip utca 12. II. 34. Telefon: 14-19-19.

HITKÖZSÉGI VÁLASZTÁS GYŐR-BEN. A győri hitközség június 15-án tartotta meg választásait, amelynek során dr. Kallós Henrik kormányfőtanácsost, a győriek népszerű és általános szeretetnek örvendő érdemdús elnökét ismét megválasztották. Képviselőtestületi tagok lettek: Adler Károly, Bruck Ignác, Erdélyi Ernő dr., Kemény József; Ländler Samu nagykereskedő és még sokan mások.

OLVASOM,...**NEM OLVASOM...****Olvasom**

Sujtásos, pitykés, sarkanytús, fokosos, darútollas Kémeri-Nagy Imre uram-barátunkat, a bíróság által férfias kiállásának fémmjelzett fajvédőt, a kispeshti rendőr bekísérte, mert éjnek-éjszakáján végigdanolta a néptelen uccát. Ez a'kalommal nem az Ergerbergert, de nem is a Zikcenezakcenet énekelte, hanem az — Internacionálét. Miután jól kialudta magát a rendőri fogda pricesén, kijelentette, hogy semmire nem emlékszik, mert nagyon sok bort ivott. Énekelte volna csak Kohn Samu az Internacionálét és védekezett volna csak ő a sok borral, majd ráhuzta volna a Szittyakürt és egyéb fajvédő orgánum, hogy „borban az igazság”.

Olvasom

Uj szint hozott be a hitközségi közgyűlésbe dr. Richtmann Mozes. Felfedezte, mint az egyszeri sváb, hogy tejet lehet tehénből is kapni, azaz: a hitközségi kisgyűlésen lehet a hit eszméjéről és a vallás dolgairól is beszélni. Igen szellemes összefoglalásban beszélt a szombat, a circumcizio, továbbá családi élet, illetve házasságkötés rendelkezéseinek fontosságáról és azt ajánlotta, hogy erre vonatkozólag népszerű röpiratokat irasson meg a község. Az uj hang a hallgatóság részéről a lehető legnagyobb — ellenmondást váltotta ki. De a mi barátunk nem hagyta magát. Állta az ostromot fölényes mosollyal. Riposztózott. Az egyik közbeszólásra azt mondotta: „Foglalkozásomnál fogva én szoktam megleckéztetni másokat, én magam nem fogadok el leckéztetést annak

a részéről, aki rosszul tudja a dolgokat.” Amikor kijelentette, hogy befejezi, valaki tapsolt. Erre kijelentette: Ez a taps a legjobb bizonyítéka annak, hogy ezekről a dolgokról állandóan kell beszélni. És valóban érhetetlen: min is akadtak meg az ő fejtegetéseiben. Alighanem azon, hogy egyesek találva érezték magukat. De akkor a legrosszabb politika felismertetni magát, jobb hallgatni és ugy állítani be a dolgot, hogy a másik „fühl sich getroffen.”

Nem olvasom

Schermann Rafael, a röntgenszemű ember a Chevrának tiszteletbeli tagja lett. Azt hiszem, hogy a Szent Egylet tőle nem tagsági díjat kíván, hanem azt, hogy néhanapján jöjjön el az irodába és analizálja azoknak az írását, akik megjelennek egy haláleset alkalmából és a megboldogultat ugy állítják oda, mint egy nyomorban meghalt szegényt és a hozzátartozókat mint snorrereket, ő azonban meg tudja állapítani az igazságot és így tehát nem állhat elő az az eset, hogy a bejelentésnél valaki szegény földbérő, a parate cédulán pedig (miután a temetés díjainak ügye el van intézve) egyszerre nagy földbirtokossá lesz.

Olvasom

A főváros legutóbbi ülésén Petrovác Gyula a nagy napirendből azt emelte ki, hogy a Teleki-téri handlék az ipar-engedély tekintetében egy kicsit svindliznek. Az egész nagy napirendből tehát csak ez ütött szeget a fejébe. Emlékeztet a miskolczi Chevra-samesz esetére. Elnökével kiment a piacra az egyleti bankett céljaira borjut vásárolni. Az

elnöknek feltűnt, hogy a Chevra alkal-
mazottja mindig csak a borju lábait
nézi. Amikor erre vonatkozólag megkér-
dezte, azt felelte: „Ez azért van; mert
engem csak a borjulábak érdekelnek,
többet én ugyse kapok ebből a lakomá-
ból.“ Mindenki az iránt érdeklődik, ami-
hez bizonyos fokban rokonszenvet érez.
Igy Petrovácznak is nagy érzéke van a
lim-lomok és ócskaságok iránt, legyen
az frázis vagy zsidáru.

Nem olvasom

Ismert vicc: Az asszony vajudik és
azt sóhajtja „Mon Dieu, Mon Dieu.“ Az
orvos megnyugtatta a férjet: „Nincs
még semmi.“ Egyszerre hallatszik a
kiáltás: Semá Jiszroel. Erre az orvos
megállapítja, most már helyben vagyunk,
ez az igazi hang. Ebben a viccben nagy
lélektani igazság foglaltatik. Egy bará-
tom beszéli, hogy a házukban lakik
egy harminc év óta kikeresztelkedett
család, amelynek tagjai természetesen
arra igyekeznek, hogy elfelejtessék mult-
jukat és előéletüket. A multkor azt
hallja a barátom, amikor a család leá-
nya felkiált az emeletre és kérdezős-
kődik valaki után. Amikor azt a felele-
tet kapja, hogy elment már, a leány
önfeledten felkiált: „Ajvó“. — Ez aztán
igazi ataviszűikus sóhaj!

Nem olvasom

A Bölcs Rabbi szájába adott is-
mert idézet: „már elég, hogy be-
szélnek róla, — még igaz is le-
gyen?“ Én megfordítom a tételt:
ha már sajnós igaz, és többen tud-
nak róla, még sajtóba is beleke-
rüljön? Ha a rabbi ur verekedik
válófélben levő feleségével, avagy
ha felettes hatósága áthelyezi őt
másik iskolába, már elég a pusztá
tény, de nem feladata a felekezeti
sajtónak ezt részletesen tárgyalni,
mert ki kell kerülni a még na-
gyobb botrányt. A Kánonjog szel-
lemében a római kuria örökéletű
jogszokása a következő döntést
ötvözte: ad evitandum scandalum
maius...

Olvasom

Zeng a hallali a szélsőjobbista'i berkek-
ben terítéken a vad: Blum Leo megbukott.
Lám, ők megmondták előre! Bizony nem
kellett túlzott jóstehetség ahhoz, hogy egy
kormányelnök meg fog bukni. Idővel mind-
egyik megbukik, ez a végzetük! Vagy talán
ebben a bukásban az a külön gyönyör,
hogy Blum zsidó? Mbah — vigasztalná ma-
gát Seiffensteiner Salamon — keresztény
minisztere'nök sokkal több bukott.

Olvasom

A kovnói jidis „Ünser Sach“
most foglalkozik azzal a budapesti
esettel, hogy egy orthodox ur Dá-
vidból Dénessé változtatta sze-
mélynevét és gunyosan közli az il-
lető ur mosakodását: a családjá-
ban a Dávid nevet viselők korán
elhaltak és ezért akarta régi szo-
kás szerint a név változtatással
előidézni a sors változtatást. A lap
gunyolódik: Ha ez így van miért
vette fel a Dénes nevet, miért nem
Meszu selach (Matuzsálem) nevet,
vagy esetleg a Terach nevet, akít
a zsidó hagyomány úgy emleget
mindig: „Der alte Terach“. Miert
epen Dénes nevet választotta. Ez
bizony nem névváltozás (sinuj ha-
sén), hanem kimondottan „chilul
hasem“, azaz a tradíciók megsér-
tése.

Nem olvasom

A circumcisióról nem lehet ele-
get beszélni. Amelyik szülő ezt el-
mulasztja, az már nyolcnapos ko-
rában eljegyzti fiát a hitelhagyás-
sal. Bármilyen liberális szempont-
ból kezeljük a hívek mulasztásait,
circumcisio kérdésében nincs meg-
alkuvás, ez a legfőbb parancsolat,
ez a legszentebb dogmája és alap-
ja a zsidóságnak: sanctissimum
fundamentum...

Olvason

Tizenhárom évvel ezelőtt egy Majse Schiff nevű varsói zsidó áttért az evangérikus hitre és mint zsidókat térítgető miszcionárius tíz éven át működött Varsóban. Saját magát azonban ugylátszik nem térítette meg eléggé, mert a napokban, hét és öt éves kisláival együtt visszatért a zsidó hitre.

Olvason

Szemorvosnál jártam tegnap. A legalapabbban megvizsgáltattam a szempontjaimat, szemszögeimet, a iisztánlátásomat, mert bevallom — az utóbbi hetekben már gyanakodni kezdtem: hátha betegek a szempontjaim, hátha megkergült a szemszögem és ez magyarázza az én bűnös világszemléletemet, amely az emberben csak az embert látja és sohasem az eklézsiáját. A derék flamand Oogmeester nagyon megnyugtató, hogy semmi, semmi baj. Nohát, ha semmi baj, akkor nyugodtan hozzá merek szólani mostmár a parlamentben fölvetődött nagy problémához, hogy kibe bizik jobban a magyar paraszt: a grófi úrba-e, vagy a bótóos úrba?

A bizalom kérdése annyira egészen legbensőbb érzése, magánügye mindenkinek, hogy nyilvánosan ritkán nyilatkozhat meg. Tudok azonban kivételt, ahol semmi kétség sem lehet a bizalom irányát illetőleg. . . Ferenc József, a császár, a király volt az egyik és szerencsére éppen magyar paraszt a másik. Ferenc József katonásan, kurtán nyilatkozott: „Bizalmam az ősi erényben.“

És kristálytisztá, mint koronás királyáé a magyar paraszt vallomása is: „Tebenned biztunk Uram eleitől fogva . . .“ Hogy aztán mellékesen: bizik-e a grófban is, ez a probléma — legjobb tudomásom szerint öt-évenként, követevés idején szokott aktuális lenni.

Hogy a zsidóban bizik-e a paraszt. Ha görögsó, ha ecet, ha ágyhuzatra való — van nap, hogy ötször is megállja a próbát a bizalom. Egyebekben a kastély bizalma is százpercentes a zsidóval szemben, ha zöldhitekről, váltócskáról van szó, vagy olyan egészségügyi problémáról, amelyet csak

bécsi professzorra és csak éppen Neumann Henrikre mer rábízni.

Kiegészítő része persze a hadakozásnak az is: hát a zsidó kibe bizik inkább, a grófba-e, vagy a parasztba? Ha általánosságban nyilatkoznék, ugyanabba a hibába esnék, mint a tudakozó gróf — de nem is beszélhetek a zsidók, csak a magam nevében. Én pedig mindenfajta variálás nélkül csak embert ismerek; a lelkem elfelejtett megromlani, mert a zsidó iskola Petőfin, Aranyon, Vörösmartyn, Csokonain nevelt és nincs törvénye a vallásomnak, amely tiltaná, hogy ugyanugy valljak a bizalmat illetőleg, mint a más templomot járó paraszti testvérem: „Tebenned biztunk Uram elejétől fogva.“

És ez a bizalom magyarázza, ha állunk elébe a bántó szándéku bizalmi versenynek és nem reszket térdünk, ha azt halljuk, hogy a gödöllői főszolgabíró ur nem akar velünk klabriászt játszani.

Gróf úr — ha nem tudná: minket nem a „Ruban Bleu“-vel díszített Normandie vitt át a Vörös tengeren. Nekivágtunk ladik nélkül vitézen; vadul és a mi Révészünk csodát mutatott.

Egy nyájas olvasó.

Olvason

LEVÉL BRUGGÉBÓL.

A szélsőjobbot arra kérjék: ne csináljanak a gyáriparból is zsidókérdést!

Az a gyönyörű, az a nagyszerű, az a világrengetően ragyogó és praktikus ugyanis a zsidókérdésben, hogy zsidókérdést igazán mindenből lehet csinálni. Zsidókérdést lehet csinálni a világháborúból, amelyet a zsidó imperátorok hadüzenete zúdított a világra; a béketraktákból, amelyeket pajeszeik csigáin csürtek-csavartak Wilson és Clemenceau; a kommunizmusból, amelyre 80.000 német zsidó a legutolsó vá'asztáson 9.000.000 vokst adott le; zsidókérdést lehet csinálni butaságból, remondaexportból, kűimászból, élesztőből, pogány eltévelyedettségéből, mindenfajta matériából, — csak keresztény meggyőződésből nem! Mert közös a Tábla parancsa: szeretni, szeretni, szeretni. . . Hogy mikor lesz ebből a parancsból uralom, nem tudom, de szeretnék ott lenni a zászlai alatt.

Nem olvasom

Nálunk ugyan nincs árjaparagrafus és fajkutatás, de illetékes körök nálunk is számon tartják a nagyszülőket. A nagypapa tefilimje és a nagymama „seitli“-je visszajár kísértetni. A napokban egy előkelő, rendezett vallású, de rendezetlen nagypapája bankférfi, aki túlzott sport-szeretetével is igyekszik elfelejteni a régmúltat, leesett a lóról és kifecamította a lábát. Mikor elvittek a lovardából, egyik gentry-barátja így szólott a másikhoz: Ugy kell neki! Bezzeg a nagyapja nem esett le a nyulról.

Olvasom

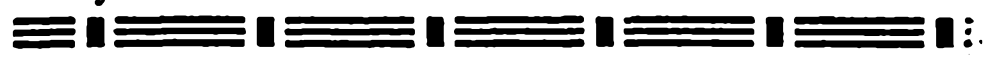
Kiss Arnoldnak, a budai költő-papjának mélyenszántó tanulmányát a *Múlt és Jövő*-ben. Sós Endre kitűnő könyvéről. Kiss Arnold többek között ezeket írja: „Sós Endre: tudós, író, az igazság harcosa. Mindegyik munkája: világosságot sarjasztó, a tudás homályt üző sugarait szórja, az igazság szépségeit tükrözteti. A „Ción bölcsei a horogkereszt árnyékában” c. munkája is a tudatlanság, a gyűlölet, az inség, az állástalanság és a nyomoruság által előidézett antiszemita hazugságok és rágalomok ellen kel sikra. Élvezetes könyv lenne Sós Endre könyve, ha nem lenne olyan fájdalmas. De szerzője: Sós Endre hálát és elismerést érdemel a tolla ragyogásáért a szelleme szikrázásáért, gyöngvörű magyar irásának művészi tökéletességéért, tudásának bőségéért, meggyőződésének bátorságáért.” Kiss Arnold cikke

Balatonbogláron
„HÁROM A KISLÁNY”
kóser pensióban

napi 3.50 P-ért elsőrendű
ellátással nyaralhat.

Hét nap utazással együtt P 30.—

Sós Endre legszebb érdemrendje annak a küzdelemnek a során, amelyet felekezetünk igazságáért folytat.

A szolnoki XVI. Izr. Községkerület Dr. Mandel Sándor községkerületi elnök elnök, lete alatt f. évi június hó 13^{án} tartotta rendes évi gyűlését Hatvanban. A gyűlés előtt ünnepélyes Istentisztelet volt, amelyen dr. Adler Vilmos hatvani főrabbi beszélt. A gyűlésen megjelent dr. Friedmann Ignác, a MIKÉFE képviselője.

Dr. Mandel Sándor megnyitó beszéde után megválasztották az új elöljáróságot. Elnök lett dr. Mendel Sándor, alelnök Blumenthal Béla. Községkerületi bíróság elnöke újra dr. Csató Dávid lett, alelnök: dr. Szivós Ferenc.

Felolvastatták a községkerület évi jelentése és a hittanfelügyelők jelentései, amelyeket Kálmán Elek szolnoki hitk. kultusz-elöljárója ismertetett. Javaslataira elhatározta a községkerület, hogy az elemi és középiskolákban egyöntetű tantervet dolgoznak.

Az ülés után dr. Friedmann Ignác tartott igen értékes előadást a MIKÉFE fejlesztése érdekében. Javaslataira az ott jelenlévők elhatározták, hogy a XVI. községkerület tagjai a MIKÉFE, IMIT és egyéb intézmények javára évente személyenként egy pengőt adományoz. Az előadás után a hatvani hitközség megvendégelte az összes megjelent vendégeket. A vacsora után sok igen értékes felszólalás volt.

A KÓRHÁZI BIZOTTSÁG ÚJ ALELNÖKE. A pesti izr. hitközség választmánya legutóbbi ülésén töltötte be a kórházi bizottság orvos-alelnöki állását, amely dr. Török Lajos egyetemi rk. tanárnak a kórházi bizottság elnökévé történt megválasztása óta betöltésre vár. A választmány ezen az ülésen Erdős Dezső m. kir. kormányfőtanácsos mellé, a kórházi bizottságnak immár évek óta érdemesen működő alelnöke mellé, a bizottság új orvosi-alelnökevé egyhangulag dr. Kerekes Ödön m. kir. egészségügyi főtanácsost választotta meg. A választmányi ülésen Stern Samu hitközségi elnök melegen üdvözölte a kórházi bizottság új orvos-alelnökét, aki megválasztásáért meghatóttan mondott köszönetet.

10 ÉVES A SZOMBAT

JUBILEUMI IRÁSOK

העשרי יהיה קדש

Landesberg Izsák Áron**néhai nagyváradai főrabbi**

Ha kiváló, de korunkban — sajnos — félreismert egyének tárgyilagos jellemzéséhez és igazságos megbírálásához mindig egy bizonyos történelmi távlat szükséges, akkor azt hiszem, hogy az a több mint egy fél évszázados idő, mely az egykori híres, boldogult emlékü nagyváradai főrabbi 1879-ben, 76 éves korában bekövetkezett elhunytá óta lepergett az idő szüntelenül zakatoló orsóján, elegendő lesz ahhoz, hogy most már bátran és feszélytelenül kidomboríthassuk úgy a mi jelenlegi, mint a majdan következő utókor számára, e jóval átlagon felüli zsidó tudós és ideális lelkész nemes plasztikai alakját.

Ugy érzem, hogy amikor a „Szombat“ tízéves fennállásának és dr. Kenéz-Kurländer Ede 40 éves írói működésének jubileumi bizottsága engem felkért arra, hogy a „Szombat“ ünnepi számába cikket írjak, stílszerűbb témát nem választhatam magamnak, minthogy lehető rövidséggel annak a múlt századbeli prominens zsidó egyházi egyének erkölcsi, jellemi és szellemi sziluetjét, ki a jubiléus szülővárosában hosszú évtizedeken keresztül mint főrabbi működött és ki történetesen feleségemnek boldogult nagyatyja volt.

Vannak korok, melyek eseménytelenül, símán, minden különösebb zökkenések nélkül zajlanak le a zsidó felekezeti élet porondján és így a bennük élő rabbinak nem nyílik alkalmuk, esetleg erős veretű és átütő erejű egyéniségüknek megnyilvánulására. Boldogult emlékü Landesberg Izsák Áron kora nem ilyen volt.

A 18-ik és 19-ik századbeli európai forradalmak felszínre vetették a magyar zsidóság körében is a már régen lappangó, különböző velocitású vallási áramlatok tarajos hullámait. A szabadsági eszmék eleven erős szelétől megkótyagosodott radikális gondolkozás a régi hagyományok legkisebb nüánshoz is görcsösen ragaszkodó konservatívizmus, amely egy jöttányit sem volt hajlandó a múltból engedni és a parancsolólag fellépő korszellemnek valamelyes concessiót, engedményt megtenni, oly élesen kerültek a múlt század hatvanas éveinek a végén a magyar-zsidó congressus idejében egymással szembe, hogy annak sajnálatos folyamánya az az áldatlan skizma volt, mely éles szakadásra vezetett.

Korántsem céлом e cikk keretében véleményt nyilvánítani, avagy pláne kritikát gyakorolni bármelyik pártárryalat felett. Csupán század-történelmi tényeket kívánok itt lerögzíteni, amelyekhez a hiteles adatokat b. e. Landesberg Izsák Áron hátrahagyott családi levéltárából merítettem.

Ismeretes, hogy egy nagy contingense a magyar zsidóságnak e kritikus pillanatokban sem vesztette el hidegvérét, hanem alaposan és józanul mérlegelve a bekövetkezett skizmának horderejét, arra a konklúzióra jutott, hogy halhatatlan törvényadónk, Mózes, idejében és utána a későbbi évezredekben is mindig találkoztak itt-ott sporadikusan, néha pedig tömegesen oly mentalitású egyének, kik lazábban kezelték önmaguk és hozzátartozóik számára ősi szent vallásunk

összes observantiáihoz való ragaszkodásukat, de azért mégis csak egyszer, Rehabeám és Jerobeám idejében érlelődött meg a zsidóságban az a törekvés, amely akkor is, a sorok meggyengítése által végzetszerű következménnyel járt, hogy teljesen elkülönítő válaszfalat emeljenek egymás közé, hanem ellenkezőleg azt a toleráns felfogást érvényesítették szüntelen köreikben, (bárha vallásilag vétkezett is, azért mégis csak zsidóhittevérem marad." Ilyeténi felfogások által vezéreltetve, arra az álláspontra helyezkedtek, hogy ők megmaradnak a régi alapon és nem csatlakoznak egyik pártárnyalathoz sem. Így lettek azután ezek a neutrális hitközségek a minisztériumban „status-quo ante“ elnevezés alatt bekatulyázva. Kezdetben rövid időközön Nagymagyarország zsidó hitközségei közül még a legjelentősebbek is — csak egyet óhajtok megemlíteni a jámbor Máramaros-szigetén — ezt a nézetet vallották, csak később, mikor b. e. Schütz Mózes, a huszti Andor rabbi responzumaiban azt a drakonikus tételt állította fel, hogy „a status-quo-beliek még a congressistáknál is jóval inkább kárhóztatandók”, vedlettek át a status-quo-beliekből számosan orthodoxokká. Értethető, hogy ezen légkör mennyire alkalmas volt a zsidó pártviszályok kellemtelen természetű szítására és mivel hogy Landesberg Izsák Áron, ez a szelid lelkű és toleráns felfogású nagy, tekintélyes orthodox hitközségben működő rabbi, nem volt kapható a még mindig fennálló „status-quo” hitközségek ellen tervezett irtóhadjárat megindításához. Reich Ignác, az orth. közvetítő bizottság irodájának néhai harcias természetű elnöke felkérte b. e. Deutch Dávid, a balassagyarmati hitközség néhai tudós rabbiját, hogy hasson b. e. Flaut Fülöp Surány néhai nagynevű rabbijára, hogy ez egykori bizalmasát, a Jeruzsálemben kivándorolt nagytekintélyű és Magyarországon zsidó hitközségeiben még mindig óriási befolyásnak örvendő Zwébnér Ábrahámot, a volt néhai kaboldi rabbit, akit atyja születési helye, Ipolyság után

Ávrohom Ságnak is neveztek, plauzibilis érdek fegyverbeszólítása mellett bírja rá, hogy energikus fellépésével nyújtson mihamarabb hathatós segítyt a szent ügynek. Tudniillik sújtsa onnan a „szent földről”, mert ezt itthon mégsem merik megkockáztatni, Landesberg Áron Izsákot és még két renitens korifeus társát, Perls Mayer nagykárolyi és Ungár Joél paksi rabbikat makaességükért anathémával. Fossza meg őket ott künn, mint méltatlanokat, rabbi tisztségüktől és e nyílt perhoreszkálás által tegye őket mihamarabb lehetlenné saját hitközségeikben is. Azonban az aposztrofált b. e. Nagy Zwébnér Ábrahám kereken visszautasította ezt a hozzá nem méltó hóhér munkát. Sőt becsületes nyíltszívűséggel, mihez tartás végett, levélben nyomban figyelmeztette e három kiszemelt nagy áldozatnak mindegyikét az ellenük folyamatba tett aknamunkára, amely érdekes levelekben egyszersmind azt a fontos, alá nem becsülhető elvi kijelentést is teszi, hogy „őt főleg épp ezek a nagy ellenségeskedések üzték el hazájából.

TIVOLI FILMSZINHÁZ

TELEFON 123 · 049

VI. NAGYMEZŐ-U. 8

Július 1-től

LEO SLEZÁK és HANS MOSER
főszereplésével

TÁNCOL A VÁROS

Robert Stolz operettje

MARIA CEBOTARI, PETROVICH IVÁN

LÁNYOK FEHÉRBEN

Dráma.

VILÁGHIRADÓ

A folytatólagos előadások kezdete köznap: fél 5 órától, vasár- és ünnepnap fél 2 órától folytatólag
Az első előadás mérsékelt helyárrakkal
Jegyelővétel egy órával az előadás megkezdése előtt,
vasár- és ünnepnap pénztárnyitás d. e. 11 órakor

merő izléstelenségnek minősíti tehát azt, ha még itt a „szent földön”, a kiszemelt semleges területen sem akarják őt zavartalanul hagyni.

Landesberg Lipót, néhai szeghalmi rabbi, a remek héber stilszta, akkoriban egy éles hangú röpiratban kelt ezen három üldözöttnek védelmére, kiknek egyikében ősz édes atyját tisztelte.

E gyermeki nemes felbuzdulást egy remek tartalmú nyílt levélben köszönte meg, azután az elérzékenyült apa, a szerény nagyváradi tudós, melyben frapáns analógiát keres az egykoron szintén toleranciája miatt megtámadott Mimanides esetében, kit ugyancsak fia védett meg a méltatlan, elhamarkodott természetű üldözések ellen. Később maga néhai Reich Ignác is őszinte sajnálatát kifejezve a történetek fölött, melyeknek tulajdonképpen értelmi szerzője ő volt, alázatos tónusu bocsánatkérő levelet intézett a mélyen megbántott nagyváradi tudóshoz, ki rezignáltan tűrte tovább is mindazokat a túsúrásokat, melyeket különböző oldalokról egész halálának beköszöntéséig kellett elszenvednie, intoleráns ellenfelei részéről.

Ámde nemes veretű egyénisége nemcsak ezen a téren bontakozott ki a maga teljes fenségében, hanem merőben kidomborodott az ő magasztos lénye azokban a számtalan humanisztikus ténykedésekben is, amelyeket ő bár a legdiszkrétebben kívánt mindenkor kifejteni, de számuk és minőségüknél fogva egész legendaszerűkké váltak azok úgy városában, mint a messze távolságban fekvő vidéken is.

Sokat regélt erről a b. e. nagymádi tudós rabbi, Winkler M. L. is. Mert többek között ő is, mint korai teljes arvaságra jutott szegénysorú gyermek, Landesberg Izsák Áron vendégszerető házában nevelkedett fel gyöngéd szeretettel és gondossággal. Az ő híres nagy jószívének szellemei emléiből szívta magába később terjedelmes nagy tudását. Landesberg Izsák Áron házasította meg Nagyváradon kedves tanítványát Winkler M. L.-t és kis szatócsboltot rendezte

tett be ott a maga költségén számára és amikor ez nem vált be, saját rabbisági kerületéből kihasította Mezőtelegd hitközséget és ott, mint első önállóan működő rabbit, fényes keretek között installáltatta.

Landesberg Izsák Áron angyali jó szívről, de éles elméjüségéről is, igen előnyösen nyilatkozott e sorok írójának pár év előtt, — a nagy rabbinikus-tudós b. e. Bródi Simon temetése alkalmával — b. e. Frankl Ábrahám, a nemrég elhunyt orth. izr. országos iroda néhai díszelnöke és zsidó felsőházi tag is, ki ugyancsak, mint a nagynevű pesti orth. főrabbi és felsőházi tag, b. e. Reich Koppel, Landesberg Izsák Áron elit gárdájú tanítványai közé tartozott.

Mindezeket összegezve, végeredményben az a tragikum állapítható ezen esetenél is még, hogy mint igen sok más nagy ember, úgy Landesberg Izsák Áron is, kissé korán született és nagy koncepciójával és kiváló egyéni kvalitásaival, jóval megelőzte korát.

Feigl L. H.
gyöngyösi főrabbi

Váradi emlék

Életemnek egyik legkellemesebb évét töltöttem benned, Várad, Budapest után hazánknak legintelligensebb és legélénkebb kultúrvárosra!

Hampel József beajánlott a káptalansorba: vendége lettem Bunyitay Vince és dr. Karácsonyi János kanonok uraknak: a reáliskola felejtethetetlenül kedves kollegiuma bevitt a paedagógusok és írók társaságába és törzsvendége lettem az Emkének. Kecskeméti útján megismerkedtem a zsidóság vezető embereivel: az ő társaságában volt Maga is, kedves Kurländer doktor, akit ma szeretettel ünnepelünk.

Bizony! Ma is lóg íróasztalom fölött Udvardy Ödön festő-barátom színes linoleuma a váradi Ción-templom, meg a Kecskeméti-asztal, Szabad Lyceum, a

Holnaposok és sok jó barátom révén váradinak érzem magam.

Estéli imádság után a pályaudvar éttermébe mentünk, lefoglaltunk egy asztalt. Az asztalfőn ült Kecskeméti széles karimájú, puha fekete kalappal a fején és az asztal körül rendesen Kerekes, Kohlbach, Kurländer, Pálosi, Schusztek stb. és nekiláttunk a sörözésnek.

Feje a társaságnak Kecskeméti, életető eleme Kurländer.

Pletyka, megszólás nem járta, de országos politika, tudomány, irodalom, társadalmi mozgalom. Beleszólt Kecskeméti az ő nyugodt, megnyerő, világos, bár tömör fejtegetésével. Kerekes, Berzeviczy Gergellyel foglalkozott és nemzetgazdaságról folyt a vita. Antal Sándor, akkor még elsősorban szobrász, szocialista volt és társadalmi problémákat vetett fel, Kurländer irodalomról, színházról referált, egy-egy adomával és a régi Várad

reminiscenciáival tarkítva referátumát, egy ízben a symposion egyik tárgya volt a képzőművészet hatása a vallásra, a Szabad Lyceum előadás-sorozata.

Közben, mint a Burschenschaftban, csak kommersz szabály nélkül, az asztalra ütődött ráköszöntésül a sörös korsó. No, még egy poharat, kis Kohlbach! és nyolc órakor otthagytuk a „resti“-t, hiszen másnap újra találkoztunk.

Éjfélig az Emke egyik hosszú asztalánál ültünk, de ott nem Kecskeméti, hanem a jó, kedves, Váradi dr., a kereskedelmi iskola tanára, volt az asztalfőn; együtt ültünk vele, olvasgattunk és beszélgettünk, orvosok, ügyvédek, tanárok és hírlapírók. Kurländer se járt közénk. Őt foglalkoztatta a hatalmas épülettömb, a Sas, amelyet egy kollégájával együtt építtetett.

Dr. Kohlbach Bertalan

Bnon sel Kdojsim

Irta: GROSZMANN FRIGYES dr.

Mint Somer Sabosz „Szombat“-tartó kívánom üdvözölni a Szombat lap szerkesztőjét azon alkalomból, hogy lapja tízéves jubileumát ünnepli.

I.

A zsidóság kezdi megérteni, hogy a sajtó az ő jogainak szószólója, hogy a sajtó: ügyvédi funkciót teljesít. Ezen lap szerkesztője, mint ügyvéd teljesíti írói hivatását a zsidóság védelmében. Ügyvéd és író egyaránt: logikája jogilag iskolázott és természettől megáldott. E personális unió adja meg a lap kivételes sikerét.

II.

A sajtónak csak egy bírója van és ez a: közvélemény, mely az ő ítéletét a lap erkölcsi presztizsének szuggesztíója alatt hozza meg. Az értékitéletnek bizonyítéka: a tízes-tendős fennállás.

Ha a közvélemény-bíró előveszi a bírói mérleget, ugyan mit talál a két serpenyőben? A vád serpenyőjében talán azt, hogy a lapot nagyobb terjedelemben kellene megjelentet-

nie, hogy a mindenkor ifju lendülettel, friss színnel és új hanggal jelentkező Olvasom, Nem olvasom, sokszor epigrammás cikkeket gyakrabban olvashassuk, — a másik serpenyőben pedig ott látjuk a zsidóság érdekében a nagyközönség színe előtt lefolytatott nemes küzdelemnek erkölcsi fontjait.

III.

A szerkesztő magáva hozta nagynevű Szüleinek z. c. l. házából az Apa és Anya monumentális egyéniségének rmach éverjéig ható gyermeki alázatát és reverenciáját és azok emlékein keresztül a zsidóság, a zsidó és minden zsidó ügy iránti szeretetét, amely kitartást ad neki a fáradhatatlan munkára. E szent rugó: a bnon sel kdojsim átérzése ad lendületet a zsidóság védelmében kifejtett munkásságának és ez sikereinek biztosítéka.

═══════

HÁZASSÁG. Árvai Henrik és neje Jenő fia, dr. Lázár Jenő és neje Éva leánya, június 20 án, vasárnap déli fél egy órakor a dohányuccai izr. templomban tartották esküvőjüket.

Leleplezték dr. Stiller Bertalan szobrát

A pesti izraelita hitközség előjárósága és kórházainak orvosi kara pénteken délelőtt kegyeletes ünnepség keretében leplezte le dr. Stiller Bertalan egyetemi rk. tanár mellszobrát a kórház kertjében, a nagy tudós születésének századik évfordulója alkalmából. Az ünnepségen a kultuszminiszterium képviselőjében dr. Prodán János miniszteri osztálytanácsos, a Pázmány Péter tudományegyetem orvosi fakultásának tanári kara, valamint a Magyar Belorvosok Egyesülete képviselőjében dr. Herzog Ferenc egyetemi tanár, dr. Bencze Gyula egyetemi tanár és a Budapesti Orvosok Szövetsége részéről dr. Hüttl Hümér egyetemi tanár, a Budapesti Orvos Egyesület részéről dr. Temesváry Rezső egyetemi magántanár, az Orvoskamara részéről dr. Jakobi József alelnök, a főváros részéről dr. Szécsi Ernő tisztifőorvos-helyettes, a MABI igazgatósága képviselőjében dr. Szaszovszky László igazgató főorvos jelent meg, testületileg ott volt a pesti izr. hitközség előjárósága: Stern Samu elnök, dr. Barna Károly dr. Dési Géza, Nagy Andor, dr. Rosenak Miksa, Vértés Emil, dr. Zahler Emlé előjárók és Eppler Sándor főtitkár. Az Országos Izraelita Iroda részéről Szántó Jenő alelnök, a Pesti Szentegylet részéről Kramer Miksa elnök, Bánó Dezső előjáró és dr. Endrei S. Henrik igazgató-főtitkár. Megjelentek a hitközség kórházi bizottságának tagjai dr. Török Lajos egyetemi rk. tanár, elnökkel és dr. Kerekes Ödön alelnökkel az élén, a hitközség kórházainak orvosi kara dr. Aczél Dezső és dr. Lévy Lajos igazgató-főorvosok vezetésével, valamint a felekezeti intézmények képviselői, végül jelen voltak az ünnepségen a Stiller-család tagjai is.

Elsőnek Stern Samu udvari tanácsos, az izraelita hitközség elnöke mondotta el emlékbeszédét. Meleg szavakkal rajzolta meg dr. Stiller Bertalan emberi és tudományos portréját:

— Ez a kórház — hangoztatta — sokat köszönhet ennek a szegényen Budapestre került kis miskolci gyereknek, aki tulajdonképpen papi pályára készült, de azután orvosnak ment, hogy nemcsak a lélek hanem

a test gyötrelmeit is gyógyíthassa és az Istenben való hitet a tudomány nap-nap után megismétlődő csodáival erősíthesse meg beteg és szenvedő emberiség csüggedő lelkében.

Ezek után ismertette Stiller Bertalan tudományos pályafutását, végül bejelentette, hogy a pesti izr. hitközség Stiller Bertalan emlékére háromévenként kiadandó ezeröttszáz pengős ösztöndíjjal nemzetközi Stiller ösztöndíjat alapít. Dr. Alapy Henrik egyetemi rk. tanár, aki mint asszisztense hosszú éveken át együtt dolgozott Stiller Bertalannal, méltatta a nagy tudós konstruktív zsenijét, aki a sors kegye abban a szerencsében részesített, hogy még megélte az általa felfedezett igazságok diadalát. Dr. Bencze Gyula egyetemi tanár szintén megragadó beszédben méltatta Stiller Bertalan érdemeit.

— Stiller kiváló példája — hangoztatta — intelmül szolgálhat a mai generációnak, hogy a jó orvos a legnagyobb eredményeket a betegágy mellett érheti el és hogy a megfigyelés súlypontját ne helyezze a laboratóriumi segédeszközökre és ne vesszen el a túlzott specializmus részleteiben.

Dr. Temesváry Rezső egyetemi magántanár a legnagyobb tudományos orvosi testület, a Budapesti Orvos Egyesület kegyeletét róttta le, rámutatva, hogy Stiller annak idején tudományos működésével eredményesen járult hozzá az egyesület színvonalának emeléséhez. Az ünnepséget emlékebéd követte, amelynek során Vértés Emil üdvözölte a megjelent vendégeket.

Végezetül dr. Lévy Lajos igazgató-főorvos meleg szavakkal mondott köszönetet az elhangzottakért, majd felolvasta báró Korányi Sándor egyetemi tanárnak Stern Samuhoz intézett levelét.

— Fiatalkorom óta — írja Korányi professzor — nagy tisztelettel viseltem Stiller Bertalan orvosi és tudományos egyénisége iránt. Túlságosan nagy volt a különbség közöttünk ahhoz, hogy bensőbb összeköttetésbe juthattam volna vele. Az, amit egyéniségéből közelebről ismerhettem meg, annak tudományos, orvosi oldala, alkotása volt. Mert ő az alkotó orvostudósok közé

tarto zott, aki olyan időben építette fel a constitutio tanának egyik ma is legerősebb fejezetét, amikor attól az orvosi tudomány vezető szellemei elfordultak. Nem járt mások nyomában, hanem az igaz művész módjára, ha nem is annak eszközeivel, azt teremtette meg, amit az ő, és akkor csak az ő lelki szemei láttak meg. Ez az, ami nevét maradandóan illesztette be tudományunk történetébe.

Korányi professzor mély hatást keltő leveléhez dr. Lévy Lajos igazgató-főorvos még csak azt fűzte hozzá, hogy Stiller szelleme fogja továbbra is a Zsidó kórház működését vezetni.

A serlegavató Stiller- emléke béd ezzel véget ért.

Az Izr. Tanítóegyesület 70 éves jubileuma

Ünnepélyes keretek között tartotta meg hetvenéves fennállásának megünneplésére díszközgyűlését az Orsz. Izr. Tanítóegyesület. Az ország minden részéből egybegyűltek a zsidó tanítók és tanárok, rabbik és vallástanárok, hogy hűséges ragaszkodásukat tanúsítsák e nagymúltú és érdemekben gazdag egyesület iránt. A díszközgyűlésen megjelentek: dr. Jalsoviczky Károly vallás és közoktatásügyi minisztériumi osztályfőnök, dr. Lengyel Mihály székesfővárosi tanácsjegyző, Simon József tanfelügyelő, a tankerületi kir. főigazgatóság képviselőjében, Stern Samu az Orsz. Izr. Iroda és a pesti Izr. Hitközség elnöke, Szántó Jenő az Országos Iroda alelnöke, dr. Deutsch Adolf az Orth. Központi Iroda és a Budapesti Aut. Orth. Izr. Hitközség képviselőjében, dr. Hevesi Simon és dr. Kiss Arnold vezető főrabbi, dr.

Groszmann Zsigmond főrabbi, az Országos Rabbiegyesület képviselőjében, Eppeler Sándor, a pesti izr. hitközség főtitkára, dr. Endrei S. Henrik, a pesti cnevrakadisa igazgatója, dr. Csergő Hugó, a pesti izr. hitk. főjegyzője, Wertheimer Adolf igazgató, az IMIT elnöke.

Az ünnepi közgyűlést a Hiszekegy elhangzása után Schichtancz Ármín egyesületi elnök nagyszabású megnyitó beszéde vezette be. A nagyhatású elnöki megnyitó után dr. Hevesi Simon vezető főrabbi Isten áldását kérte az egyesület vezetőire, tagjaira és munkásságára, majd Stern Samu az Országos Izraelita Iroda és a Pesti Izr. Hitközség elnöke nagyvonalú beszédben méltatta az egyesület hét évtizedes munkásságát és elismerését fejezte ki azokért a kulturális és szociális eredményekért, amelyeket az egyesület a maga erkölcsi súlyával és tekintélyével a tanítóság részére kivívott. A nagy tapsal fogadott enunciació után Rákos István kir. tanácsos, dr. Kiss Arnold budai vezető főrabbi, dr. Groszmann Zsigmond főrabbi, dr. Deutsch Adolf igazgató, Simon József tanfelügyelő, Szemes Adolf tanárképző intézeti igazgató, dr. Rosenak Miksa egészségügyi főtanácsos, Wertheimer Adolf igazgató, dr. Deutsch Ernő főorvos és dr. Guimann Mihály rektor mélyenszántó és megleghangú beszédekkel köszöntötték a jubiláló egyesületet.

Dr. Szemere Samu az Orsz. Izr. Tanítóképző Intézet igazgatója ünnepi beszédében méltatta az egyesület munkásságát.

Dr. Vilner Ferenc titkár jelentése után újraválasztották a régi vezetőséget Schichtancz Ármín elnöklete alatt.

A közgyűlés tagjai ezután előnekeltek a Himnuszt és levonultak a Hősök Temploma előtti térre, ahol Dückstein Zoltán, a VAC sportigazgatója tartotta meg előadását a tanítók testnevelési feladatairól, majd a Vívó és Atlétikai Club (VAC) kitűnően sikerült tornabemutatójával a jubiláris ünnepségek befejezést nyertek.

LUKÁCS KÖNYVKERESKEDÉS ÉS
KÖLCSÖNKÖNYVTÁR, V. Nádor ucca 8.
minden könyvet házhoz szállít.

Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat

felelő hó 23-án délután fél 6 órakor tartotta meg rendes évi közgyűlését a Ferenc József Országos Rabbiképző intézet dísztermében. Az ülés ezuttal a szokottnál is nagyobb érdeklődés jegyében folyt le.

Wertheimer Adolf elnök nagyszabású megnyitójában a társulatnak ez évben elhunyt tagjairól emlékezik meg. Többek között megkapó szavakkal eseteli azt a veszteséget, amely Löw Sámuel dr., valamint Kohner Adolf báró igazgatósági tagok elvesztésével a társulatot érte, akik fáradhatatlan buzgalommal a haza és a felekezet javát szolgálták. Meghatóan meleg szavakkal emlékezik meg Somlyó Zoltánról, a tragikus sorsú magyar zsidó költőről. Bejelenti továbbá, hogy a mai nehéz idők ellenére is jelentős eredményt mutathat fel a társulat azzal, hogy harmincnégy év után kiadhatja a *Magyar Zsidó Oklevéltár II, III és IV. kötetét*. A munka előreláthatólag ez év szeptemberében fog megjelenni. A három kötet körülbelül 2100 lapnyi terjedelmű lesz és már előre is nagy érdeklődést váltott ki különböző tudományos körökben. A vallás és közoktatásügyi minisztérium, meg a Magyar Tudományos akadémia anyagi támogatásukkal iparkodtak megkönnyíteni az oklevéltár kiadását. A munka bolti ára valószínűleg 40 pengő lesz; a társulat tagjai pedig díjmentesen fogják megkapni.

Nagy lelkesedéssel fogadja a közgyűlés az elnök ama bejelentését, hogy a társulat Mózes öt könyvének egy újabb magyar fordításban való kiadását határozta el, magyarázatokkal együtt, még pedig Magyarországról elszármazott dr. Herz londoni főrabbi-ról elnevezett Herz-féle biblia alapján. Herz dr. nemcsak a könyv szerzői jogát engedte át az IMIT-nek, hanem jelentős anyagi támogatással is segíti a társulatot a főrekrutálásában. A munka szerkesztését a rabbiképző rektora és teológiai professzorai végzik.

A magas színvonalú elnöki megnyitót Hajdu Miklós dr., Guttmann Mihály dr.,

Endrei Henrik dr., Ballagi Ernő dr., Farkas József dr., Hevesi Ferenc dr., Kun Lajos dr., Mandl Bernát és Fränkel Ernő dr. nagy figyelemmel végighallgatott felszólalásai követték és mindannyian nagy elismeréssel méltatták az elnökség eredményes munkásságát.

Az indítványok során az esztergomi izraelita hitközség megbizásából Weisz Márton tanár meghívja a társulatot, hogy a jövő évi közgyűlését Esztergomban tartsa meg, amely város 1938-ban országos ünnepségek színhelye lesz.

Az ülés végén az elnök Mandl Bernát-nak az Oklevéltár szerkesztése körül kifejtett buzgó munkásságáért és nagy érdemeiért a társulat háláját tolmácsolja. A közgyűlés az elnök üdvözlő szavait nagy tetszéssel kísérte. Majd az elnök megköszönve a tagok nagy érdeklődését, az ülést bezárta.

Olvasom

A német emigráns zsidók megmelegedtek Amszterdamban és a Németországból magukkal hozott „Vereingeist“ sugallatára hallgatva sürgősen „megalakultak“ és ma már az a helyzet, hogy a háromszázéves, konzervatív amszterdami hitközségben komoly változás állott be. A német zsidók ugyanis „liberálisok“, ezt pedig az autochton amszterdamiak nem nézik jó szemmel. Néhány napja felszentelték az új amszterdami liberális zsinagógát és az emigránsok annak ellenére, hogy még ma is heti 7000 forint támogatást kapnak a konzervatívoktól, bevitték a harcot az eddig békés és egységes amszterdami kehilába. Pedig kár az ilyen fajta harcért, amely magán viseli a teutoniskola bélyegét. Nem teszi túlzottan szimpatikussá a német zsidó emigrációt.

Prof. Dr. theol. Walther Eichrodt

Köztünk, boroszlói seminaristák között az az adoma járta, hogy ha valamelyik theológus neves tanárához fordult, hogy miről is írjon doktori disszertációt, a tanár azt ajánlotta neki: „Schreiben Sie . . . und die Juden!“ (Írjon . . . és a zsidók.)

A Harmadik Birodalom íróknak és nem-íróknak eredményesen szuggerálja a zsidókérdést: . . . und die Juden, és megered ilyen című és tartalmú füzetek és könyvek írja és megnyílnak a zsidókérdés zsilipjei és politikában, társadalomban, tudományban, irodalomban végig hömpölyög az antiszemita szóáradat, amely az 1848—1918. kiépült gátakat áttöri.

Kevés a Széchenyi István, aki a megszorultak segítségére siet, aki a mentő dereglyét a fuldokló zsidó felé irányítja. De csodák csodája! Akad a parton állók között, aki a most veszedelemben forgó embertársa felé kiált: „Fogd meg a csákyát, fogd a mentő kötelet és kimentünk.“

Ilyen segítőtárs a bázeli theológiai fakultás dékánja Eichrodt is.

Bizony, Kedves Dr. Sz. I. kollégám, a maga Eichrodtja oly szépen, mézes mázosan írt a zsidókról, már t. i. a Krisztus előttiokről.

Legujabb füzetében: „Antisemitismus in alter und neuer Zeit.“ (Zürich, Zwingli Verlag, 1937) Háman pártjára áll és többek között azt kérdezi: „Hogy van az, hogy a zsidó az idegen népbe nem olvad be úgy, mint a német, a svéd, az olasz?“

A Jüdische Pressezentrale f. é. május 14. számában ezt írja: „Ugy látszik prof Eichrodt nem tudja, hogy éppen ma nagyon energikusan erőlködnek azon, hogy a külföldön élő németeket, a külföldön élő olaszokat és a külföldön élő svájciakat megszervezzék, hogy őket a hazájukhoz való hűségben megszilárdítsák és a nemzeti haláltól megvédjék.“ Nem boldogít bennünket az, hogy magyar véreink Észak- és Délamerikában, még magyarok, elfelejtettük-e a csángó-kérdést, hogy a Bukovinába elkerült magyarságot visszatelepítsük?

Eichrodt a zsidókérdésben egy kitért zsidó tudósra is hivatkozik igazsága mellett, de a vége, ceterum censeo-ja: az antiszemitizmus a zsidókérdést meg nem oldhatja. „Darum kann die Antwort der Christenheit auf den Antisemitismus nur sein: Die Mission.“ (A kereszténység felelete az antiszemitizmusra csak egy lehet: A térítés.)

Régi nóta! Ismerjük ezt különösen a niceai zsinat óta. De még mindig sehogyan sem tudjuk megérteni, miért vagyunk jobb magyarok, ha megtagadjuk hitünket, miért kaphatott még az u. n. liberális (!) korszak Trefort periodusában egyetemi katedrát a zsidó tudós, ha keresztvíz alá tartotta a fejét.

D. K. B.

Olvasom

Mindegyhogyhol országban meghalt egy nagyvállalat zsidó hitű főnöke. A vállalat írja tisztviselői, munkásai közös gyászjelentéssel siratták el „a kötelességtudás mintaképét, aki segítő készséggel, jósággal“ állott munkatársai rendelkezésére. A fehér civilizáció hivatalos orgánuma, a „Das Schwarze Korps“ megleckézteti a gyászjelentésért a Gefolgschaftot és az a véleménye, hogy mégis csak vakmerőség így írni egy zsidóról, mert a Juda elleni harc nem lankadhat akkor se, ha esetleg, talán, valóban, mégis felbukkan valahol „egy élő, vagy halott zsidó, akiről emberi hangon lehetne beszélni — nehogy a hájfejű megtévedjen és azt mondja: no lám, mégis vannak hát tisztességes zsidók is . . .“ Halad a kultúra tisztelt Főszerkesztő uram, halad! Ime már olvasnak, sőt írnak a sírhalmok kosztosai: a hiénák is . . . Noé gazda: lobogót a bárkára — itt a szivárvány; annyit már az uszítás is elismer, hogy felbukkanhat egy-egy érdemes zsidó . . . Nohát ha „egy-egy“ felbukkanhat — akkor semmi, de semmi baj — csak az az „egy-egy“ felbukkant magtalan ne legyen!

EGY BRÜGGEI OLVASÓ

Az Országos Magyar Zsidó Múzeum tudományos és művészeti egyesület

vasárnap tartotta évi rendes közgyűlését *Wertheimer* Adolf elnöklete alatt. A közgyűlésen a vallás- és közoktatásügyi minisztérium dr. *Jaloviczky* Károly miniszteri osztályfőnökkel képviseltette magát, aki az elnök üdvözlésére igen jelentős nyilatkozatot tett, amelyben leszögezte, hogy a magyar zsidóság ügyeit hivatali működésében mindig a legnagyobb szeretettel és jóakarattal lámogatja.

A megjelent előkelő közönség soraiban ott volt dr. *Tóth* István ny. h. államtitkár, a pesti izr. hitközség elöljáróságából *Stern* Samu elnök, *Drucker* Géza, dr. *Dési* Géza, *Nagy* Andor, dr. *Zahler* Emil, dr. *Barna* Károly előljárók, *Eppler* Sándor főtitkár, dr. *Kriszhaber* Adolf budai hitközségi elnök, *Lunzer* Pál a pesti chevra kadisa alelnöke, dr. *Endrei* S. Henrik igazgató-főtitkár, dr. *Kiss* Arnold vezető főrabbi, dr. *Pfeifer* Ignár, dr. *Alapy* Henrik, dr. *Mahler* Ede, dr. *Kunoss* Ignác egyetemi tanárok, dr. *Guttman* Mihály rabbiszemináriumi rektor, dr. *Patai* József és *Gerő* Ödön főszerkesztők, dr. *Bakonyi* László főtitkár és még számosan.

A közgyűlésnek ünnepi jelleget adott az a körülmény, hogy napirendjén szerepelt néhai dr. *Mezei Ferenc* és dr. *Gábor Gyula* az Izraelita Országos Iroda egykori elnöke, illetve ügyvezető elnöke portréjának leleplezése. A portrék *Perlrott* Csaba Vilmos festőművész alkotásai, amiket a múzeum történeti arcképcsarnoka számára festett meg. A közgyűlésen *Wertheimer* Adolf elnöki megnyitójában reámutatott azokra az érdemekre, amelyeket dr. *Mezey* Ferenc és dr. *Gábor* Gyula az Országos Magyar Zsidó Múzeum érdekében kifejtett munkájukkal szereztek. Az ünnepi emlékbeszédet *Stern* Samu udvari tanácsos, az Országos Izraelita Iroda elnöke tartotta meg, ki történelmi szemszögből nézve vázolta mindkét kiváló férfiú pályafutását és jelentőségteljesen mutatta ki azt a kapcsolatot, amely az ő célkitűzéseik és a magyar zsidóság ezidőszerinti legfontosabb feladata az új országos szervezet létesítése

között van. Különösen figyelemreméltóak voltak a következő megállapításai:

„Annak a két férfiúnak nemes emléke és életműve, akiknek művészi kéz alkotta arcképét most leleplezzük, az ő eszméik és példaadásuk erősítenek meg minket törekvéseinkben; azok az ideálok, amelyek az ő egyéniségükből felénk sugároznak, adjanak nekünk kitartást, hogy közös, szent elhatározással és egyesült erővel váltsuk valóra azt a nagy gondolatot, amelyet *Mezey* Ferenc kezdeményezett és *Gábor* Gyula folytatótt: a kongresszusi zsidóság új alkotmányát!”

„Súlyos felhők árnyékolják be felettünk az égboltozatot. Nehézségeinket csak úgy tudjuk leküzdeni, ha él bennünk a felekezeti öntudat és képesek vagyunk egészséges felekezeti közszellemet megteremteni. Öntudat és közszellem! Mindezek megteremtésében fontos hivatása van ennek a múzeumnak, amely nagyjaink emlékét őrzi. Őrizzék meg a magyar zsidóság történeti arcképcsarnokában *Mezey* Ferenc és *Gábor* Gyula portréit, amelyek emlékeztessenek azokra az ideálokra, amelyeket az ő működésük és példaadásuk jelent. Ezeket az ideálokat véssük szívünkbe, vigyük át azokat a munka hétköznapijaira és azoknak szellemében küzdjünk bizakodva a zsidó közösség szebb és jobb jövőjéért!”

Utána dr. *Guttman* Mihály, a rabbiszeminárium, dr. *Lunzer* Pál pedig a pesti szentegylet nevében róttá le a kegyelet háláját. Ezután a közgyűlés áttért az igazgatósági jelentés tárgyalására, amelyet dr. *Munkácsi* Ernő a múzeum igazgatója terjesztett elő. A jelentés kapcsán *Wertheimer* elnök bemutatta a zsidó múzeum első kiadmányát, dr. *Munkácsi* Ernő új könyvét, amely az olaszországi könyvtárakban levő igen értékes középkori és reneszanszkori héber miniatűrös kodexeket dolgozza fel. A könyvet 110 gyönyörű műmelléklet díszíti. A közgyűlés egyhangulag elfogadta az évi jelentést, majd a zárszámadást és a költségvetést.

Uj evangélium

Mint ismeretes, dr. Arthur Dinternek, a Német Népegyház (Deutsche Volkskirche) apostolának és Hitler kancellár bizalmasának aláírásával már a mult héten megjelent az új német evangélium. — Ime a Népegyház főbb tételei:

a) Hiszünk Jézusban, de nem a keresztény egyházak Jézusában. A mi Jézusunk germán árjaszármazású s a fajiság és a vér alapján áll.

b) A germán Jézus tanításait meghamisították. A legfőbb hamisító Pál rabbinus volt, aki apostolnak is adta ki magát.

c) Az összes keresztény dogmák zsidó

találmányok s így valamennyit elvetjük és megtagadjuk.

d) Nem hiszünk a megváltásban, a bűnbeesésben és a meghamisított evangéliumokban.

e) A Német Népegyház evangéliuma Jézus igazi tanításait tartalmazza. Ebből az evangéliumból kiirtottuk mindazt, ami a közismert evangéliumban zsidójellegű.

Frick birodalmi belügyminiszter rendeletben elismerte a Német Népegyház hivatalos jellegét. A Német Népegyház és papjai a törvényszék előtt ugyanazokat a jogokat élvezik, mint a többi keresztény egyházak és papjaik.

Grünbaum Manasse főrabbi aranyjubileuma

A mátészalkai hittestvérek június 20-án ünnepelték meg Grünbaum Manasse főrabbi 50 éves papi jubileumát. Az ünneplés, tehát hintettel az ősz főrabbi közismert szerénységére, szűk családi körben folyt le, csak a mátészalkai hittestvérek és zsidó intézmények vettek részt benne. A mátészalkai zsidó intézmények díszülést tartottak és a jubiláló főrabbi érdemeit jegyzőkönyvükben megörökítvén, a jegyzőkönyvi kivonatot küldöttség adta át. Ugyanakkor egy művészi kivitelű, héber és magyar szövegű üdvözlő iratot adtak át, amelyet a helybeli összes zsidó intézmények előljárói és választmányi tagjai aláírtak. A Mincha-ima keretében ünnepi istentisztelet volt Fried Márton törökszentmiklósi kántor vezetésével és énekszámaival. Ez alkalommal az ünnepelt fia és méltó utóda Grünbaum Frigyes főrabbi tartott magas szárnyalású szónoklatot, amely az ötödik parancsoltnak

valóságos szimfóniája volt és a rendkívül nagy számban összegyűlt hallgatóságra mély hatást gyakorolt. Este száz terítékes vacsora volt az ünnepelt tiszteletére a hitközség tanácstermében. Ez alkalommal felolvasták annak a közgyűlésnek a jegyzőkönyvét, amely 50 évvel ezelőtt az ünnepeltet főrabbivá megválasztotta, ugyszintén felolvasták a mátészalkai zsidó intézmények együttes díszülésében felvett jegyzőkönyvet. Ezután számos felköszöntő hangzott el, amelyekre az ünnepelt maghatottan válaszolt, köszönetét fejezte ki és elhárította magáról az ünneplést, amelyről tényleg csak az utolsó nap szerzett tudomást.

Olvasom

A „Times“ hosszabb cikkben foglalkozik a nagyon érdekes és rendkívüli fontosságú eseménnyel, hogy most jelent meg a Biblia 999-ik és 1000-ik fordítása.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE, Budapest, VI. gr. Zichy Jenő u. 43.

Telefon: Aut. 27-1-35. — Az előfizetés ára: egész évre 30 pengő, egyszerű papíron 20 pengő.
Postatakarékszám: szám 16 760

NADOR NYOMDA, Budapest, VI., Vörösmarty ucca 47/a. — Telefon: 1-281-98.

Országos Rabbiképz - Zsidó Egyetem Könyvtára